

Og slukkes alle Sole og Stjerner engang -
Dog Livets Kilde springer, hvor evig den sprang.
Af "Holgers Sang om Livet", Holger Danske, Ingemann 1837

...den Børn særegne Inderlighed og ukunstlede Hjertelighed

Omkring Morgensange for Børn 1837
af B.S. Ingemann og C.E.F. Weyse

Af Sten Høgel

Til min mor, Elisabeth Høgel

Indledning

En af de fineste litterært-musikalske frembringelser fra den danske guldalder er Bernhard Severin Ingemanns Morgen- og Aftensange med musik af Christoph Ernst Friederich Weyse. Disse sange er ikke i nævneværdig grad blevet kendt uden for Danmark. Inden for landets grænser regnes de derimod for en del af den danske identitet og er kendte og værdsatte på samme måde som H.C. Andersens eventyr.

Især er morgensangene blevet en del af danskernes tilværelse.

Det er titler som *I østen stiger solen op*, *Nu tittle til hinanden* og *Nu vågne alle Guds fugle små* de fleste danskere vil nævne, når de skal fortælle om de morgensange, de først lærte at kende som børn. Som illustrationen fra forsiden af dagbladet Politiken d. 23. august 1995 viser, synger børnene dem stadig.

Morgen- og Aftensangene nævnes i reglen som eet værk. Og dog er der tale om to ret forskellige samlinger. *Morgensange for Børn* fra 1837 fremstår som et homogent værk med syv sange, en til hver af ugens dage, hvortil føjer sig en verdslig sommersang, *Storken sidder på bondens tag*, som en slags tillægsgevinst, en prik over i'et.

Københavnske skolebørn synger I østen stiger solen op med øjnene rettet mod overhead-projectoren. I 1990'erne er morgensang i skolerne igen blevet populær. Foto: Lars Hansen. Politiken 25.8.1995.

Sangene er noteret på to systemer med melodistemmen integreret i klaverakkompagnementet, sådan som det er sædvane i gængse melodibøger, der er beregnet til fællessang. Melodierne er enkle. De er holdt inden for en nones omfang, de fleste endda inden for en oktav, og de er formede med trinvis bevægelse eller med små intervaller.

Syv Aftensange fra 1838

er ikke på samme måde en kunstnerisk helhed. Kun en enkelt af dem, *Til vor lille gerning ud*, er direkte beregnet for børn. I fire af de andre inddrages børnenes univers i nogen grad, medens to, *Der står et slot i vesterled* og *Den store stille nat*, er for voksne. I musikalsk henseende er aftensangene endnu mere uhomogene, idet de rækker fra den enkle folketone i *Dagen går med raske fjed* til det arieagtige i *Den store stille nat går frem*.

Som helhed er aftensangene præget af kunstlieden. Derfor er de også noteret på tre systemer med sangstemmen over for et selvstændigt klaverakkompagnement. Melodisk er flere af dem krævende med store intervalspring som septim og oktav. Alligevel har de fleste af dem hævdet sig som fællessange.

I dag er de måske knap så udbredte som fællessange, som morgensangene er. I *Sangbogen* fra 1993 er der fire af morgensangene over for en af aftensangene. I *Højskolesangbogen* fra 1993 er der seks morgensange plus *Storken sidder på bondens tagover* for fire aftensange. Kun i *Den Danske Salmebog* fra 1953 er samlingerne ligeledes repræsenterede med fire fra hver.

I det følgende vil jeg koncentrere mig om morgensangene. Jeg vil fortælle om deres baggrund, de københavnske børneasyler. Jeg vil belyse prinsesse Caroline Amalies interesse for Ingemann og hans forfatterskab for derigennem at sandsynliggøre, at det var hende, der fik ideen til morgensangene. Så følger en undersøgelse af Weyses forhold til den folkelige sang, og til slut vil jeg forsøge at give en karakteristik af *Morgensange for Børn*.

Det var i 1835, to år før morgensangene udkom, at *H. C. Andersen* udsendte

sine første *Eventyr fortalte for Børn*. Ingemanns børnesange er et lyrisk modstykke til vennens verdensberømte historier, og selv om det ikke kan bevises, er der næppe tvivl om, at Andersens stil har haft indflydelse på den livlige tone i morgensangene.

Sangteksterne udkom for sig selv i et lille hefte i sensommeren 1837. Senere samme år udkom så Weyses melodier med kun første strofe af hver sang. Begge førsteudgaver findes aftrykt efter artiklen (s. 81-87).¹

Morgensangene og de københavnske asyler

Den 6. august 1837 skrev Lucie Ingemann, digterens hustru, til veninden Christiane v. Rosenørn: »Bernhard skriver ikke i denne Tid, men det er som oftest Tilfældet om Sommeren. Dog har han skrevet nogle Morgensange, egentlig for Asylbørnene; men paa een nær kan de godt passe for Børn i det hele taget«. ²

Den sang, der røber tilknytningen til asylerne er nr. 5, *Gud ske tak og lov*, hvis sidste linie lyder: »Vi har kærligheds-asylet fundet.«

I slutningen af samme måned sendte Ingemann et brev til *Det københavnske Asylselskab*. Det omtales således i selskabets protokol: »Et Brev fra Professor Ingemann om hans 'Morgensange til Asylerne', i hvilket han tilmælder, at han skjænker dem til Asylet«. ³

Det var i oplysningstiden, at tanken om at yde børn af udearbejdende forældre opsyn og pleje slog rod. I 1780'erne oprettedes der asyler forskellige steder på det europæiske kontinent. I begyndelsen af 1800-tallet bredte asylordningen sig hastigt pga. den tiltagende industrialisering, der trak arbejderklassens kvinder væk fra hjemmet.

I Danmark var det den vordende dronning, prinsesse *Caroline Amalie*, der var med til at sætte gang i asylsagen. Hun var en særpræget personlighed, der forenede en stærk kristentro med et ægte socialt engagement. Hun var selv barnløs, men fandt compensation ved at engagere sig i oprettelsen af børneasyl.

Det er takket være hendes indsats, at det åndelige indhold i de danske asylers virksomhed blev af så høj karat, at det langt overgik, hvad de udenlandske kunne tilbyde.

1828 åbnede Det kvindelige Velgjørighedsselskabs Asyl, og det følgende år oprettede Caroline Amalie et asyl i sit eget navn i Sølvgade. 1835 tog asylsagen yderligere fart med oprettelsen af det ovennævnte københavnske asylselskab. En række betydelige mænd lagde navn til stiftelsen, bl.a. teologen *Peter Rørdam*, der var en nær ven af Caroline Amalie.

Prinsessen nøjedes ikke med at være igangsætter. Hun arbejdede ihærdigt med

asylernes indre forhold. Hun introducerede betegnelsen »asylmoder« eller »læremoder« som erstatning for »bestyrerinde« og lagde den allerstørste vægt på omsorgen for børnene. Hun udarbejdede personligt en timeplan for arbejdet i sit eget asyl:

Kl. 8-9 samles Børnene, 9-9 1/2 fortælles Bibelhistorie, 9 1/2-11 Leg, Frokost, Vask, Leg, 11-1 (i flere Afdelinger og afvekslende) Læsning, Skrivning, Regning, Naturhistorie, Sang og Fortælling, 1-2 Bøn, Middag, Vask og Leg, 2-3 Navneopraab, Læsning, 3-4: 1 Dag Strikning, 4 Dage: 1/2 Time Sang afvekslende med Regning og Fortælling, 4-5: 1/2 Time Regning eller Fortælling, 1/2 Time Leg, 5-6: Bøn, Aftensmad, 1/2 Time fri, 6-7: Børnene gaar eller underholdes, til de afhentes.

Dagen begyndte og sluttede med en salme, hvortil der gerne måtte knyttes »nogle hjærtelige og venlige Ord« fra læremoderen, ligesom det var velset, at hun lærte børnene »en lille Klynge Vers, som de maaske aldrig senere vil glemme.«⁴

Selv holdt Caroline Amalie meget af salmer og sange og kunne en mængde vers udenad. Hun vidste derfor af egen erfaring, hvilken glæde og rigdom det kan være at lære gode digte i barneårene.

Hun afholdt selv alle udgifter ved sit asyl og havde selvsagt afgørende indflydelse på valget af personale. Hun afholdt regelmæssigt møder, hvor asyls tilsynskreds drøftede såvel det åndelige som det praktiske grundlag for asylarbejdet. Endelig besøgte hun ofte asylet, hvor hun overværede undervisningen og selv bidrog med bøn og leg.

I 1839 skriver Christiane v. Rosenørn til Lucie Ingemann: »Jeg ønskede [...] at Ingemann kunde have været nærværende – saa han kunde se den yndige, elskelige Dronning Caroline Amalia i ydmyg Andagt at holde Julebøn for de fattige Smaa.« Og i 1840: »Naar du kommer her til Byen kjæreste Lucie! maa vi see at mage det saa, at du kan træffe sammen med Dronningen i Asylet, det vil sikkert fornøje Dig meget at see hendes moderlige Færd blandt de mange Smaabørn.«⁵

Kammerherreinde *Ingeborg Christiane v. Rosenørn* var enke efter en amtmand. Hun boede 1829-37 i Sorø, medens hendes søn blev uddannet på akademiet. Hun sluttede et varmt venskab med Ingemanns. Hendes brevveksling med Ingemann er udgivet, medens hendes breve til Lucie Ingemann endnu er utrykte. I København blev Christiane v. Rosenørn medlem af Det københavnske Asylselskab og en tid tilsynsdame ved asylet i Sølvgade, inden hun i 1845 blev dronningens overhofmesterinde.

Caroline Amalies interesse for de fattige børns ve og vel var reel og er veldo-

kumenteret. Det er derfor ikke nogen overdrivelse, naar Grundtvig i en folkevisepastiche, *Dronning Amalias Vise*, der fandt vej til A.P. Bergsgreens *Sange til Skolebrug* 1844, siger om hende:

Der findes ingen Dronning paa noget Slot,
Som Børn af de Fattigste kjender saa godt.
Over Dannemarks Hjerte fører Dronningen Spiret.⁶

Hun ønskede, at den påvirkning, som børnene modtog i hendes asyl, skulle videreføres i skolen. 1838 åbnedes en skole med Peter Rørdam som forstander: »Det var den første grundtvigske Friskole i Danmark«.⁷

Lærerne var ulønnede teologiske studenter. Til skolens åbning lavede Grundtvig sin kendte sang *Der skinner en sol i lys og løn*, hvor det i et (senere udeladt) vers siges om Caroline Amalie:

Livsallig hun i Herrens Navn
oplukket *Livets Skole*,
hvor Ordet gaar til Folkegavn,
som Straaler gaar fra Sole.⁸

Desværre måtte skolen ret hurtigt ophøre, da de ulønnede lærere ikke udviste tilstrækkelig flid og påpasselighed.

I stedet åbnedes så den første *asylskole* i 1841. Den var helt uafhængig i forhold til Københavns skoledirektion, den havde lønnede lærere, og den havde *N.F.S. Grundtvig* som »direktør«.

N.F.S. Grundtvig, Peter Rørdam og P.O. Boisen

Caroline Amalies protektion af Grundtvig er velkendt. Det var gennem vennen Peter Rørdam, at hun omkring 1838 trådte i personlig forbindelse med Grundtvig.

Hun kendte i forvejen hans skrifter og var begejstret for de skoletanker han just på denne tid nedfældede i *Skolen for Livet og Akademiet i Soer*, der udkom 1838.

Hun bifaldt Grundtvigs ideer om at benytte bibelhistoriske og fædrelandshistoriske fortællinger og sange som undervisningsstof.

Med *Historiske Psalmer og Riim til Børne-Lærdom* 1832 var der skabt et nyt grundlag for den kristne børnesang: »der er anderledes Liv og Aand i de fleste af

Kingos og Endeel af *Brorsons* Psalmer end i dem fra Slutningen af forrige Aarhundrede« hedder det i forordet. Det fremgår også, at udgiveren, teologen L.C. Hagen, havde samarbejdet med »Pastor Grundtvig« om udvalget. Af Grundtvig selv var der bl.a. en række bibelhistoriske sange. Af morgen- og aftensalmer var der kun to, og de var fra baroktiden, nemlig Thomas Kingos *Nat, søvn og slum og seng farvel* og *Dagen nu sin afsked tager*. Der var således god brug for nye morgensange for børn. Hagens børnesalmebog blev en succes, og den kom i seks oplag indtil 1856.

Af Cristiane v. Rosenørns breve fremgår det, at den blev flittigt brugt i asylet. »Dronningen bad [P.O.] Boisen besøge, at der blev foranstaltet et nyt Oplag af Hagens Børnepsalmebog som ikke mere er at faae«, fortæller hun Lucie Ingemann i 1840.⁹

Caroline Amalie inddrog snart Grundtvig i asylarbejdet. Christiane v. Rosenørn beretter 1839 i et brev om en juleaften i asylet, hvor Grundtvig taler til børnene, og de synger en af hans julesange.¹⁰

1842 udsendte han et hefte med *Jule-Sange for Dronning Caroline Amalias Asyl-Børn*.

Caroline Amalie, der var blevet Danmarks dronning i 1839, arrangerede i årene omkring 1840 studiekredse på Amalienborg slot, hvor bl.a. Grundtvig forelæste om historiske emner. Hun var selv opdraget i en rationalistisk farvet kristendomsforståelse, og mødet med Grundtvig som prædikant ændrede på afgørende måde hendes eget religiøse livsgrundlag. Hun havde således et indgående kendskab til den personlighed, som hun satte i spidsen for sin skole.

Som direktør for asylskolen fik Grundtvig afgørende indflydelse på undervisningens indhold, og han sørgede for, at *fællessangen* fik en dominerende plads.

Caroline Amalie havde to stærke pædagogiske kort på hånden i de to teologer Peter Rørdam og P.O. Boisen. Begge var ivrige Grundtvig-tilhængere, varme personligheder, gode fortællere og storartede sangere.

Peter Rørdam blev lærer ved Caroline Amalias asyl 1835 og var som nævnt med til at stifte Det københavnske Asylselskab. Efter sit virke som forstander for den første friskole 1838-41, forlod han København for at blive præst. Det er ikke for sine få skriftlige arbejder, at han huskes, men derimod for sin levende personlighed og sit retoriske format.

Om Peter Rørdams virke blandt børnene skriver Christiane v. Rosenørn 1842 til Ingemann:

»I Asylerne er det interessant at see, hvorledes Børnene med Liv og Udtryk syngte hvad Rørdam har lært dem. Det er ham som har lært Børnene her i Asylet at syngte Deres nydelige lille Sang »Giv Tid« [= *I sne står urt og busk i skjul*] og det

er morsomt at see hvorledes Smaavingerne rystes af hele den livlige lille Forsamling. Md. Feilberg [= asylmoderen] vidste ikke at sige mig, af hvem Melodien var; men jeg har hørt Hr. Rørdam ofte sige, at han greb af sit Forraad, hvoraf han har en stor Deel i Hukommelsen, de Melodier han fandt passende i Udtrykket i Digtene. Han formæler Aand med Aand, ikke blot Stavelser med Takter«. ¹¹

Det var Peter Rørdams drøm at blive direktør for Københavns Almueskolevæsen, så de grundtvigske ideer så hurtigt som muligt kunne vinde indpas der. Men det blev bremset af Grundtvigs modstander, J.P. Mynster, der var Sjællands biskop. I sin varme anbefalingsskrivelse skrev Caroline Amalie om Peter Rørdams pædagogiske virksomhed, at den var »et praktisk Forsøg paa den levende, mundtlige Undervisning. Han gav altsaa Impulsen til en ny Undervisningsmetode, der med Held har gjort sig gældende i de to Asylskoler«. ¹²

Rørdam blev så landsbypræst istedet. Han forblev hele sit liv en nær ven af Caroline Amalie. Det var således med hendes støtte, at han i 1856 blev præst i Lyngby, hvor han forblev til sin død.

Peter Outzen Boisen, der er omtalt ovenfor i forbindelse med L.C. Hagens børnesalmebog, blev lærer ved Caroline Amalies asyl 1836: »Hr. Bojesen, som har overtaget Hr. Rørdams Functioner i Asylet, viser ogsaa stor Interesse for Sangen«, beretter Christiane v. Rosenørn i ovennævnte brev til Ingemann. Fra 1841 var Boisen lærer ved asylskolen, og fra 1851 til sin død dens bestyrer. I endnu højere grad end Peter Rørdam var han musikalsk kyndig. Han samlede og udgav 1849 *Nye og gamle Viser af og for danske Folk*, der vandt vid udbredelse og udkom i ikke mindre end ni udgaver indtil 1870.

1853 fulgte Boisen Hagens børnesalmebog op med *Bibelske og Kirkehistoriske Psalmer og Sange for Skolen*.

Om Boisens sanglige formåen hedder det: »Han havde en høj, klar, blød og dog kraftig Tenor og et sjælfult Foredrag, der henrev alle. Man kan vel med Sandhed sige, at han, mere end nogen anden, ved sin Sang og ved sine Sangbøger vakte den gode Sang til Live i Danmark.« »Han blev Folkets Forsanger som få eller ingen.« ¹³

Boisen var iøvrigt gift med Grundtvigs datter Meta, som Ingemann var fadder til.

Foruden fromheden, fortælleevnen og sangen havde de to pædagoger en smittende *glæde* ved livet og ved undervisningen tilfælles. Det understreges igen og igen af deres levnedsskildrere. ¹⁴

Jeg har her forsøgt i få streger at tegne et omrids af det frugtbare pædagogiske miljø, som det lykkedes Caroline Amalie at skabe i sit asyl, og som inspirerede de

øvrige asyler. Det var fra dette miljø, impulsen til Ingemanns morgensange udgik.

Ingemann og tronfølgerparret

Både Caroline Amalie og hendes gemal, den senere Christian VIII, kendte Ingemann persoligt og beundrede ham som digter.

Siden Caroline Amalie som ung havde oplevet Ingemanns tragedie *Blanca* på Det kgl. Teater, havde hun fulgt ham med interesse. Hun var begejstret for hans *Holger Danske-digte*, hvoraf hun kunne recitere de fleste udenad.¹⁵

Prins Christian fremhæver i sin dagbog »Ingemanns skønne Sang til Dannebrog« (= *Vift stolt paa Kodans bølge*).¹⁶

1822 blev Ingemann lektor i dansk ved Sorø Akademi. Året efter besøgte tronfølgerparret byen og besøgte akademiet. Ingemann havde til lejligheden skrevet en velkomstsang. Sangen behagede i så høj grad, at prinsen få dage senere fra Sorgenfri slot pr. brev bestilte en fødselsdagssang til sin gemalinde:

mit Ønske var at en til Høitiden passende Sang maatte afsynges og til hvem skulde jeg i den Anledning hellere henvende mig end til Dem der endnu sidstleden paa en saa rørende Maade har digtet de smukke Stropher til den elskede Fyrstinde. Der kan vist ikke siges for meget til Hendes Roes, men Hendes Beskedenhed er liige saa stor som Hendes øvrige Dyder ere ophøjede.¹⁷

Ingemann skrev så en festlig hyldestsang til »Hjerternes Fyrstinde«. Med hentydning til hendes kristne engagement siger han:

Blomster, som paa Jord ei døe,
Spire hvor Hun træder:
Tusindfryd af Himmelfrø,
Sjælens høie Glæder.¹⁸

Om denne sangs succes vidner følgende brev fra prinsens bibliotekar, Carl Heger, til Ingemann:

Maaskee Hs.H. skriver til Dem i Dag, men hvis ei, saa kan jeg foreløbig bevidne Dem, at Prindsen var usigelig tilfreds med Sangen og ret siæleglad over den; ligesom ogsaa Enhver, der læste den, har fundet den overordentlig deilig, saa at jeg kan forsikre Dem, De har ikke gjort noget utaknemmeligt Arbeide, da De digtede den.

Den blev afsungen i Skoven [ved Sorgenfri] Kl. 11 om Aftenen i en

festlig smykket og illumineret Dandsehal, som samme Dag var bleven opført. Til fuldt Orchester, anført af [komponisten Rudolph] Bay, blev den sunget af de Samme, der i Vinter i en af Prindsens Koncerter sang Deres Danevang. Det Hele blev til stor Glæde for Herskaberne og alle Tilstedeværende udført saa skønt som muligt.¹⁹

Også Ingemanns historiske romaner vandt bifald. I 1827 skrev kabinetssekretær Adler på fyrsteparrets vegne til Ingemann om den overordentlige »Deeltagelse og Tilfredshed«, hvormed herskabet havde påhørt oplæsningen af hans historiske roman *Valdemar Sejv*.²⁰

Så kom morgensangene. Peter Rørdam skriver 22. juli 1837 til Ingemann om tronfølgerparrets reaktion:

»Prinsesse Caroline Amalie var meget glad over Psalmerne. Hun havde selv skrevet 2 af og havde læst dem for Prindsen, som ogsaa var meget fornøiet med dem. Han holdt mest af Nr. 3, men Prinsessen af Nr. 2.«²¹

Nummer tre er *Nu vågne alle Guds fugle små*, og nummer 2 er *Lysets engel går med glans*.

Til kroningen i 1840 skrev Ingemann en sang, hvori han fremhæver Caroline Amalies interesse for den folkelige sang:

Amalies Spir er en Liliestav;
Naar skjønt hendes Dronningrøst klinger,
Livet faar Toner som Bølger i Hav,
Og Folkesangen faar Vinger.²²

Ved Christian VIII's død 1848 kreerede Ingemann en mindehøjtidelighed med en tale omkranset af nyskrevne sange på Sorø Akademi.²³

Kongen var gået varmt ind for Grundtvigs plan om en folkehøjskole i Sorø (»Akademiet i Soer«). Denne plan blev nu gravlagt sammen med kongen. Akademiet, hvor Ingemann siden 1842 havde været konstitueret som direktør, blev nedlagt i 1849.

Efter sin gemals død levede Caroline Amalie mere tilbagetrukket, men hun vedblev at pleje sit sociale arbejde og uddele sine »milde Gaver«. Af Ingemanns breve til Christiane v. Rosenørn fremgår det, at han vedblev med at sende sine nyudgivelser til enkedronningen, ligesom han – via overhofmesterinden – modtog hendes kommentarer.

Engraving of B. S. Ingemann with text: "Engraving of B. S. Ingemann." and "In London & C. 1858."

Engraving of C. E. F. Weyse with text: "W. Westwood del." and "J. W. Taylor & Lathford Sculpsit."

Weyse

Engraving of Christiane von Rosenørn with text: "A. Dreyer pin." and "J. H. Sjøgaard & Co. Sculpsit."

Rosenørn

Engraving of Queen Caroline Amalie with text: "CAROLINE AMALIE" and "Queen of Denmark."

Queen of Denmark

Engraving of Peter Rørdam with text: "J. Dreyer pin." and "H. S. Sjøgaard & Co. Sculpsit."

Rørdam

Boisen

Artiklens hovedpersoner, set øverst fra venstre: Digteren B. S. Ingemann (1789-1862); komponisten C. E. F. Weyse (1774-1842); overhofmesterinde Christiane von Rosenørn (1784-1859); dronning Caroline Amalie (1796-1881); teologerne Peter Rørdam (1806-83) og P. O. Boisen (1815-62). Det Kgl. Bibliotek.

Morgensangene

Da Peter Rørdam havde været lærer ved Caroline Amalies asyl i to år foretog han sommeren 1837 en fodrejse rundt på Sjælland. Tirsdag d. 30. maj kom han til Sorø.

I sin dagbog skrev han: »Saa kom jeg da til *Ingemann*. Jeg studsede ved Synet af hans Kone; dog opdagede jeg snart et Par deilige Øjne og et ædelt Physiognomie; men hendes Paaklædning kan jeg dog ikke ret forsonne mig med, den er paafaldende. Han er jevn og fidel; stundom er hans Blik meget smukt, hans Øjne spille.«²⁴

Af beskrivelsen fremgår det, mener jeg, at det må være første gang, Rørdam møder ægteparret ansigt til ansigt. Hans iagttagelser stemmer iøvrigt overens med andres. Fru Ingemanns ejendommelige apparition er beskrevet af Marie Rørdam, og Ingemanns øjne, der kunne se »ganske ildspruttende ud«, af komponisten Peter Heise.²⁵ Rørdam og Ingemann samtaler om ordsprog og billedkunst m.m. Morgensangene nævnes ikke.

Kjeld Galster, den forsker der mest indgående har beskæftiget sig med morgensangenes tilblivelse, går klogeligt nok forsigtigt frem i sin kommentar til Rørdams første besøg: »I den Samtale, der nu udspandt sig, må Rørdam have rettet Opfordringen til Ingemann om at skrive Morgensange til Asylbørnene, hvis han da ikke har bedt ham derom i Forvejen skriftligt.«²⁶

Strengt taget ved vi slet ikke, om det er fra Rørdam anmodningen er kommet. Det kunne Galster nok have understreget tydeligere, for de forskere, der benytter ham som kilde, tager Rørdams rolle for aldeles givet.²⁷

Den følgende dag har Peter Rørdam i marginen til sin dagbog skrevet »P.C.A.«²⁸ Udgifveren af dagbogen, H.F. Rørdam, tyder det som »Prinsesse Caroline Amalie« og gætter på, at Rørdam nok har skrevet til hende om sit besøg hos Ingemanns. Derimod er det hverken faldet H.F. Rørdam eller Kjeld Galster ind, at det kunne være, at Peter Rørdam har skrevet for at fortælle, at han har fuldført *prinsessens* ærinde. Det er selvfølgelig kun gætteri, men gennemgår man, som jeg har gjort ovenfor, Caroline Amalies forhold til Ingemann, så forekommer det mig, at *alle indicier snarere peger i retning af hende som morgensangsidesens ophavsmand end i retning af Peter Rørdam*. Rørdams breve til Caroline Amalie er ikke bevarede.

En støtte til denne antagelse har jeg fundet hos Hans Rosendal i hans Caroline Amalie-biografi. Heri siger han om hendes forhold til Ingemanns digtning: »*Ingemann* havde Dronningen sat særdeles Pris paa siden sin Ungdom. Hans »Blanca« havde rørt hende; hans Salmer havde glædet og opbygget hende – allermeest hans ypperlige Morgen- og Aftensange, som *efter hendes Tilskyndelse var skrevne med hensyn til Børnene i hendes Asyl*.«²⁹ Den sidste fremhævelse er min.

Desværre dokumenteres denne påstand ikke. Men *Hans Rosendal*, der levede fra 1839 til 1921, er ikke en hvemsomhelst. Han er »en af Højskolens store Skikkelser«, leder af Grundtvigs Højskole i Lyngby 1892-1919. Han var en skolet historiker, og det hedder om ham, at »han havde en sjælden stærk og sikker Hukommelse.«³⁰

Det er også påfaldende, at Ingemann i sin hyldest til dronningen i kronings-sangen 1839, hvoraf en strofe er citeret ovenfor, fremhæver, at det er under hendes spir, at »Folkesangen faar Vinger«. Caroline Amalie var nemlig ifølge biografierne ikke i særlig grad musikalsk, sådan som hendes gemal var.³¹

Faktisk ved vi heller ikke, om Ingemann nedskrev sangene imellem den 30. maj og d. 7. juni 1837. Der kan jo som nævnt være sendt breve forud for Rørdams besøg.³²

Men d. 7. juni nævnes »Asyl-Morgenpsalmerne« som en indforstået selvfølge-lighed i Peter Rørdams dagbog. Han opholdt sig nu hos den sangglade præstefam- ilie Fenger i Lyngby ved Sorø. Pastor J.F. Fenger var Grundtvigtilhænger og en god ven af Ingemann. Det var for Fengerbørnene, at Ingemann siden skrev *Julen har bragt velsignet bud*.

Rørdam fortæller:

Om Eftermiddagen kom *Ingemann*. Han bragte Asyl-Morgenpsalmerne med, og var ret fornøiet, fordi baade Fenger og jeg syntes om dem. Han er en Mand, som taaler Ros, uden at blive fordærvet, men ikke Dadel; han anser sin Skribentvirksomhed for ubetydelig, og er i den Henseende ofte heel mismodig. Han ahner ikke selv, hvormange Hjerter han glæder.³³

Den 19. juli var Rørdam tilbage i København, hvorfra han den 22. juli skrev det tidligere citerede brev til Ingemann, hvori han fortæller om tronfølgerparrets reaktion på sangene. Det fremgår endvidere, at han har set et korrekturark med teksterne hos Gustav Schaarup, der også var lærer ved asylet. Han fortsætter: »Saa gjælder det med Musik, der maa De selv være lidt behjælpelig. Hvad siger De om Kroien?«³⁴

Kjeld Galster gætter rimeligt nok på, at den foreslåede »Kroien« må være *Hans Ernst Krøyer*, der som ophavsmand til adskillige populære viser, bl.a. *Der er et yndigt land*, nok var værd at tage i betragtning.

Men det blev ikke ham, men *C.E.F. Weyse*, som fik opgaven. Om det var Ingemann selv, der var »behjælpelig«, vides ikke, men det er selvfølgelig i høj grad sandsynligt. De havde jo året forud samarbejdet om en julekantate.

Ingemann og Weyse

Der opstår let myter om et klassisk værk. Således kan man i en nylig udkommet litteraturhistorie læse følgende: »Skønt Weyse boede i Roskilde, kom han og Ingemann meget sammen.«³⁵

Heroverfor står følgende lakoniske og uimodsigelige bemærkning i kommentaren til udgaven af Weyses breve: »Det er ikke oplyst, at Weyse og Ingemann personlig har kendt hinanden.«³⁶

Weyse boede i Kronprinsessegade ved Kongens Have i København.

Han besøgte ganske vist ofte gode venner i Roskilde, og en overlevering vil vide, at han komponerede »de fleste af Melodierne« til morgen- og aftensangene i »Weyses Kammer« i præstegården under et besøg hos vennen, sognepræsten Hans Hertz.³⁷

Weyse fyldte i 1837 63 år. Han havde i sin kompositionsvirksomhed samarbejdet med talrige digtere om sine mange kantater: Thomas Thaarup, Adam Oehlenschläger, C.J. Boye, Johan Ludvig Heiberg m.fl. Heiberg havde han kendt fra barnsben, men til de øvrige forfattere havde han, såvidt det kan følges i hans breve, mere et professionelt-venskabeligt end et egentligt venskabsforhold.³⁸

Forhandlingerne om julekantaten *Jubler, o jubler i salige Toner* kan derfor sagtens være foregået skriftligt, sådan som det skete i 1838, hvor Weyse instruerer Ingemann om sine ønsker mht. en kantate ved bispevielser.³⁹

Foruden julekantaten, der iøvrigt blev en varig succes, idet den stadig opføres jævnligt, havde Weyse komponeret en melodi til Ingemanns digt *Spillemand spiller på strenge*, der fremkom i H.P. Holsts *Nytaarsgave for 1836*.

I de tre bevarede breve fra Weyse til Ingemann er der forsøg på at få et personligt møde i stand. 20/3 38 skriver Weyse, at hvis han engang skal besøge sin ven pastor V.T. Lindegaard i Slaglille, »at jeg da vist ikke skulde undlade, ogsaa at aflægge min ergebneste Visit til Dem og ved denne Leilighed, efter mange Aars Forløb, engang igjen at see mig lidt om i det mig særdeles interessante Sorø.«⁴⁰

Om Weyses tidligere besøg i Sorø vides intet. Det er imidlertid tydeligt ud fra sammenhængen, at det er Weyses tilfredshed med morgensangene, der har givet ham lyst til eventuelt at besøge Ingemann.

Til pastor Lindegaard, hvem aftensangenes melodier er tilegnede, skrev Weyse samme dag: »Jeg har faaet et meget smukt brev fra Ingemann, hvori han takker mig for Kompositionen af Asylsangen. Jeg har ogsaa svaret ham efter bedste Evne, men ikke bedt ham om at hilse Dig, sintemalen jeg ikke veed, om I ses.«⁴¹

I forsommeren samme år, 1838, var Ingemann i København, og der forsøgte han uden held at træffe Weyse i hans hjem. Weyse skriver til ham 26/6: »Ved Deres Ophold i Kjøbenhavn vilde jeg vist ikke have undladt at gjengjelde Dem det mig

tiltænkte Besøg, hvis jeg havde vist at finde Dem. Jeg beder altsaa at melde mig, for en anden Gangs Skyld, hvor De pleier at logere.«⁴²

Alt i alt tyder tonefaldet i brevene på, at de to kunstnere ikke tidligere har været på fortrolig fod, men at de nu takket være det vellykkede samarbejde, havde fået lyst til at ses.

Vi ved bare ikke, om det skete.

Weyses forhold til sang

Weyse var som praktisk musiker først og fremmest berømt som klaver- og orgelvirtuos. Medens han som pianist efter 1802 kun udfoldede sig i private selskaber, så havde enhver, der ønskede det, lejlighed til at høre hans højt berømmede orgelimpromvisationer ved de offentlige gudstjenester. I et brev til Lucie Ingemann, dateret d. 22 september 1837, fortæller Christiane v. Rosenørn om sit indtryk af Weyse som orgelspiller. Hun har været til gudstjeneste i Vor Frue Kirke, hvor kapellan Ernst Kolthoffs prædiken, Bertel Thorvaldsens statuer og Weyses orgelmusik tilsammen har givet hende et vældigt åndeligt løft:

Du vilde heller ikke igaar have fortrudt at være blandt Kolthoffs Tilhørere, da han saa smukt udviklede hvorledes Kjærlighed til Gud er uadskillelig fra Troen paa Christus. Med det deilige Christusbillede for Øie, – den altomfattende Kjærligheds synlige Udtryk – omgivet af de høie, ædle Apostle, hvis karakteristiske Stillinge[r] paa saa mangfoldige Maader udtale Troen, Haabet, Fromhed og Standhaftighed, hæves den opløftende Aand, eller næsten understøttes paa sit høies[t]e Standpunkt, ved de festlige Orgeltoner, som Weise [sic] lader hennrulle under den mægtige Hvælving, snart brusendes som et Bølgehav, snart smeltende som de fjerne Toner Sjælen stundom drømmer sig at fornemme i en bedre Verden!

Jeg forestiller mig at [den nyudnævnte direktør for Sorø Akademi] Waage meget maa savne sin skønne Kirke og Weyses Orgelmusik.

For oftere at kunde have denne Sjælsnydelse for Øie og Øre, har jeg foresat mig at gaae paa Hjemveien, fra Holmens- eller Slotskirken, ind i Frue Kirke. Det er just naar han spiller til Udgang af Kirken, at Weyse overlader sig til sin digteriske Phantasies musikalske Indgivelse. Hans nærmeste Beundrere ere da samlede paa Orgelet, medens Kirken næsten er tom, ifølge Kjøbenhavnerne, mig saa anstødelige, Skik, at fare ud af Kirken saasnart Præsten stiger ned af Talestolen.⁴³

At Weyses improvisatoriske formåen var på allerhøjeste niveau er bevidnet af internationale virtuoser som Ignaz Moscheles og Franz Liszt. Alligevel er et vidnesbyrd som Christiane v. Rosenørns ikke uden interesse. Som amatør på musikkens område står hun som repræsentant for den alment dannede lytter. På sin egen helt subjektive »romantiske« måde formår hun at sætte ord på sin oplevelse af en gudstjeneste, hvor Weyse medvirker.

Foruden klaver og orgel havde Weyse også spillet violin som barn og purung. Og så var der *sangen*.

Med sin morfar, kantoren Bernhard Christoph Heuser, hørte han som barn koncerter med tidens virtuoser i Altona og Hamborg.

Blandt sangerne var »Madam Lange«, antagelig Mozarts svigerinde Aloysia Lange, og »nogle italienske Buffo-Sangere og Sangerinder.«

Det fik drengen til selv at forsøge sig med sangen:

Snart forsøgte jeg ogsaa at synge Bravourarier og afskrev Alt, hvad jeg blot kunde faae fat paa. Jeg havde en Discantstemme af stort Omfang og sang med Lethed tre Octaver fra det lille til det trestrøgne A. Min Stemme maa vel ogsaa have lydt godt; thi allevegne blev jeg anmodet om at synge, og man lod til gjerne at høre mig. Herved erindrer jeg mig en komisk Benyttelse af min Sang, som den Tid blev stærk Mode. I den altonaiske Psalmebog staaer en Liigpsalme: »Begrabt den Leib in seine Gruft«, som bestaaer i en Vexelsang imellem Menigheden og den Afdøde. Det var hidtil endnu ikke brugt at lade den Døde synge, hvorvel ved alle Begravelser Psalmen blev sunget af Menigheden. Ogsaa kostede det et Par Daler mere, naar den Døde skulde lade sin Stemme høre. Men min Bedstefader gav engang Menigheden denne Psalme uden Betaling. Jeg udførte nemlig, skjult i Nærheden af Kisten, under svag Ledsagelse af Orglet den Dødes Parti. Dette vakte den meest levende Sensation, og hvo der siden den Tid blot havde et Par Daler tilovers, lod den Døde synge.⁴⁴

Da F.L.Æ. Kunzen i 1795 kom til København for at efterfølge J.A.P. Schulz som kapelmester ved Det kgl. Teater, medbragte han sin kone, sangerinden Johanne Margrethe, født Zuccarini.

Weyse fortæller, at »hun var en meget brav Sangerinde, og Bekjendtskabet med hende var Anledningen til, at jeg nu, ganske for mig selv, mere end hidtil studerede Sangens Væsen.«⁴⁵

Denne beskæftigelse kom ham til gode i den sangundervisning, som han for at

tjene til livets ophold, gav til døtre af adelen og det velhavende borgerskab og til prinsesse Caroline, datter af Frederik VI.

Efter bruddet i marts 1801 med *Julie Tutein*, den elev Weyse havde forelsket sig i, mødtes de to unge omkring 1. juli samme år hos en fælles bekendt. De forsøger her begge at lade uanfægtede. Hun synger, og han spiller til, hvorefter de sammen synger *Fra gli amplessi*, duetten mellem Fiordiligi og Ferrando fra *Cosi fan tutte*. Den ender som bekendt med, at de elskende – efter at pigens modstand er brudt – synker i hinandens arme! Det er intet under, at den arme Weyse må ile ind i et tils-tødende værelse for at komme sig lidt ovenpå den duet. Det er i slutningen af brevet om disse hændelser til vennen Hermann Kramer, at han citerer slutlinierne af Theklas sang *Der Eichwald brauset* fra Schillers *Wallenstein*:

Ich habe genossen das irdische Glück,
Ich have gelebt und geliebet.

Med musikken til dette digt skabte han en af sine genialeste sange over sit livs store, ulykkelige kærlighed.⁴⁶

Det kom snart til en forsoning mellem Weyse og familien Tutein. I slutningen af juli 1801 tog han med familien på skovtur til Frederiksdal:

Wir assen im Tannenwalde und nach Tische lagerte der jüngere Theil der Gesellschaft: Jette, Julie, Pauline, Auguste, ich Meder, u a sich auf einem Hügel im Walde«.

Det er igen Hermann Kramer, Weyse betror sig til:

»Wir sangen das schöne Terzett aus *Cosi fan tutte* soave sia il vento zwey mahl; das erstemal wollte es nicht recht gehen. – Es fehlte wenig dass ich bey diesem Terzett nicht Thränen vergoss. Alle alten Erinnerungen schwebten meiner Seel so leebhaft vorüber.«⁴⁷

Mandspartierne i disse Mozartnumre er dels skrevet for tenor (Ferrando), dels for basbaryton (Don Alfonso). Imidlertid ligger sidstnævntes stemme i terzetten meget lyst, så hvis man kan tillade sig at slutte noget ud fra dette spinkle grundlag, har Weyse også som voksen haft en lys stemme, tenor eller tenorbaryton. Det er iøvrigt forbløffende, at disse unge mennesker har kunnet gennemføre den hundesvære terzet a capella. Det er ikke så mærkeligt, at den først går nogenlunde anden gang! De syngende må have været amatørmusikere på et vist niveau.

Derefter er der ikke overleveret mere om Weyse som sanger, når undtages hans mjavende fremførelse af den *Katte-Cavatine*, en selvlavet parodi på Rossini-stilen, som henrykkede hans gode venner, familien Hertz i Roskilde.

Den skildring, som *Elise Fich*, født Hertz, giver af sin barndom i provstegården i Roskilde står som et, måske nok forskønnet, men ikke destomindre henrivende billede af hjemlivet hos en kultiveret borgerfamilie fra den danske guldalder:

Hvem der havde Lyst at se et muntert, kærligt Familiestykke, skulde have tittet ind i denne rummelige Stue i Skumringen om Vinteraftnerne, naar Ilden blussede i den smukke moderne Kakkellovn – (moderne efter Datidens Brug) – der stod midt paa Væggen mellem Sovekammer- og Gangdøren og oplyste hele Værelset. Da sad stundom Fader, dog oftere *Hans* ved Klaveret, *Herman* med sin Violin i Krogen ved Siden af og *Børge* med sin Fløjte paa det lave Hjørneskab, der dannedes af Brystpanelet; saa gik Fader og Moder Arm i Arm i Midten og saa mange af os Børn og andre unge, som var forsamlede og kunde rummes i den brede Række tværs over Stuen, Haand i Haand, frem og tilbage og sang med rene, klare stærke Stemmer til Akkompagnementet af de Instrumenter, alt godt sammenspillet og sammensunget, den ene smukke Sang efter den anden.⁴⁸

Denne scene udspiller sig ca. 1808. De tre drenge, der spiller, er forfatterindens brødre. Få år efter lærte den ældste, Hans, Weyse at kende, da han som student kom til København. Det blev indledningen til et livsvarigt venskab.

Weyse værdsatte sangen i provstehjemmet og benyttede de mange sangstemmer på en helt speciel måde i Roskilde Domkirke:

en af hans bedste Fornøjelser i Kirken var dog, naar han kunde faa samlet mange Unge med Sangstemme om sig. Saa stillede han os op efter Stemmernes Værdi paa den runde Omgang ovenover Sakristiet, og medens de Gamle og de, der ej havde Stemme, gik nede i Kirken og lyttede til, fantaserede han for dem paa sit »levende Orgel«, som han kaldte os, det vil sige: han gik hurtigt om bag ved hele Rækken og gav hver piano en Tone, som vi da maatte huske og istemme, naar han gav Signal, først piano, saa forte-fortissimo og saa ned igen til pianissimo, alt efter hans Tegn, og før denne Akkord rent døde hen, gav han os nye Toner og saaledes fremdeles i de vidunderligste Akkorder og Overgange, som især nede i Kirken tog sig prægtige ud. Fader sagde, at han forestillede sig, at det var »Sfærernes Harmonier« han hørte.⁴⁹

Weyse og den folkelige sang

Weyses barndom og første ungdom faldt sammen med oplysningstiden. I femtenårsalderen blev han i København elev hos J.A.P. Schulz, der i sine sange »i folketone« gik stærkt i brechen for den folkelige sang. Weyse fulgte denne linie op med sine første sange, der er indlagt i samlingen *Blandede Kompositioner*, der udkom 1799 i en dansk og en tysk udgave. Af disse sange har en enkelt, høstsangen *Vipper springe over klinge*, holdt sig på fællessangsrepertoiret til i dag. Til trods for, at den er yderst enkel i melodisk og harmonisk henseende, er det lykkedes Weyse at give den det markante »Schein des Bekannten«, der får den til fæstne sig i øret:

Allegretto

Vip-per sprin-ge o-ver Klin-ge un-der Le-ers Lyd

Med *Theklas Sang* til tekst af Fr. Schiller (dansk oversættelse ved Adam Oehlenschläger) forlod han 1801 den folkelige sang til fordel en helt personlig romances til, der er mere egnet til solosang end til fællessang. Akkompagnementets appoggiatur i højre hånd understreger den oprevne stemning:

Andante

Der Eich-wald brau-set, die Wol-ken ziehn, das

Alligevel optog O.D. Lütken den i en trestemmig version i sin *Huus- og Skole-Sangbogs* melodidel 1819. Af forordet fremgår det, at Weyse har været udgiveren behjælpelig med et og andet: »Ogsaa Hr. Professor Weise skylder denne Samling megen Tak, saavel for de af hans skjønne Melodier, der pryde den, som for hans udviste velvillige Bistand«.

I sangbogen er der desuden to af Weyses Schulzprægede sange, bl.a. *Vipper springe*, og så er der en melodi fra syngespillet *Ludlams Hule*, der var blevet uropført 1816:

Det blev en af Weyses populæreste fællessangsmelodier i samtiden. Bl.a. blev den forsynet med Ingemanns *Danevang med grønne bred*, der som tidligere nævnt også havde melodi af Rudolph Bay. Med denne tekst og *Vift stolt paa Kodans bølge* havde Ingemann ydet tidlige og velkomne bidrag til den bølge af fædrelandssange, der snart skulle overskylle landet. Til vinderteksten af Juliane Marie Jessen i den mislykkede konkurrence om en ny fædrelandssang i 1818 skrev Weyse efter 13 forsøg melodien *Dannemark, Dannemark, hellige lyd*:

Melodien leder med sin fanfareagtige karakter og stærkt markerede marchrytme »Tanken hen paa hele Frederik VI's militære Apparat« (Sven Lunn). Weyse skrev flere melodier af den type.

I 1839 udsendte han en koralbog, der viser, at han på den folkelige koralområde var konservativ. Hans egne bidrag lægger sig tæt op ad den traditionelle firestemmige udformning med de mange lige lange noder, den såkaldt »stive« koral.

Ingen af de her nævnte for Weyse så karakteristiske melodityper ligner melodierne til morgensangene. Ingemanns tekster inspirerede ham til en anden tone, nemlig tonen fra Schulz' åndelige sange, som han var fortrolig med fra sin barndom. Det vender jeg tilbage til.

I betragtning af Weyses fremtrædende position kom hans melodier forholdsvis sent ind i sangbøgerne. Deres indhold var langt op i århundredet domineret af repertoire fra oplysningstiden. Den karakteristisk gælder f.eks. en sangbog som *Seidelins Visere eller Danske Selskabssange*, der udkom i 1821. Men den havde dog optaget otte Weysemelodier. Heraf stammer seks fra syngespil, fire fra *Ludlams Hule* og to fra *Sovedrikken*.

Kun de to sidste, *Dannemark, Dannemark, hellige Lyd og Duftende Enge og kornrige Vange* er komponerede som fællessange. Ligesom mange af Schulz' populæreste folkelige sange stammede fra sceniske værker, kom mange af Weyses syngespilsromancer til at opnå en lignende yndest som fællessange.

I 1836, året før morgensangene, udkom *Samling af danske Sange I-II*, »samlet og ordnet« af digteren Henrik Hertz.

I denne samling var romantikken rigt repræsenteret med digterne Oehlenschläger, J.L. Heiberg, Ingemann m.fl. og komponisterne Kuhlau og Weyse m.fl. Her var elleve Weysemelodier. Fem er fra *Sovedrikken*, to fra *Ludlams Hule*. Hertz har kasseret *Dannemark, Dannemark, hellige lyd* og har i stedet for bl.a. optaget *Der er et land, dets sted er højt mod Norden*. Denne sang komponerede Weyse til skuespilleren Nicolai Peter Nielsens aftenunderholdning i 1826.

Fællessang i Danmark før 1840 var – bortset fra skolesangen – i overvejende grad selskabssang og klubsang. Det fremgår direkte af titlerne på mange af sangbøgerne. Weyse har tilsyneladende efter sine ungdomsforsøg ikke interesseret sig så meget for denne sangform. De fællessange, der ikke stammer fra hans syngespil, er som oftest komponeret på opfordring.

Med sin støtte til O.D. Lützens sangbog havde han vist begyndende interesse for skolesangen. I begyndelsen af 1830'erne kom der for alvor gang i skolesangsudgivelserne. L.C. Hagens sangbog fra 1832, der blev benyttet i børneasyleerne, er allerede omtalt.

Carl Joachim Borchhorst, en god bekendt af Weyse, der bl.a. var sanglærer ved Vajsenhusets skole, udgav 1834 og 38 skolesangshefter med tre- og firstemmige udsættelser. Her var Weyse rigt repræsenteret. *Andreas Peter Berggreen*, elev af Weyse og sidenhen statens første sanginspektør, begyndte ligeledes i 1834 sin lange række af sanghefter. Også her var Weyses melodier selvskrevne. I begyndelsen var det især voksentekster, der prægede disse samlinger, men der var også nogle børnetekster. I Borchhorsts første samling er der således et par kanoner og en sang »efter Eksamen«, *Vi stå i livets vår*, med musik af Weyse. Berggreen optog Brorsons *Her kommer, Jesus, dine små* i sit tredje hefte 1836 med en melodi af Schulz fra *Religiöse Oden und Lieder*.⁵⁰

Men det var først efter morgensangenes fremkomst 1837 at antallet af børnetekster i skolesangshefterne for alvor begyndte at stige. Berggreen bragte i 1844 en række af morgen- og aftensangene i tre- og firstemmig udsættelse.

For Weyse kom interessen for børnesangen på afgørende måde til at præge hans sangproduktion i de sidste år.

Barnetro, sollys og livsglæde

I sin *Levnetsbog* har Ingemann skildret sin lyse barndom i Torkildstrup præstegård. Mange litteraturforskere har lagt morgensangene ved siden af dette erindringsværk og påpeget den inspiration fra barndommen, som Ingemann forøvrigt selv var den første til at betone.

I disse tidlige år var der hos ham blevet grundlagt en barnetro og et lyssyn, som blev ham en ballast, han kunne ty til efter uddrivelsen af barndommens paradys:

Saa langt tilbage, han er sig bevidst, kan han nemlig ikke erindre noget Tidspunkt, hvori han ikke har følt og troet sig i ligesaa sikker Forbindelse med den usynlige Fader og Skaber, som med de synlige Forældre, der paa Drengens tidligste Spørgsmaal om Jord og Himmel altid maatte komme til det sidste og eneste forklarende svar, hvori *Vorherre* fremtræder. I hvilken Skikkelse saa Forestillingen om den Almægtige har faaet Liv i Barnesindet, saa har den dog været uadskillelig fra den Tilværelse, han kjender, og den Verden, han med Bevidsthed har levet sig ind i.⁵¹

Ingemann brød sig ikke så meget om Grundtvigs vidtudspundne bibelhistoriske salmer: »Jeg holder langt mer af rent lyriske Salmer som »Velkommen igjen, Guds Engle smaa!«, hvor intet fortælles, det historiske Vidunder forudsættes, og den barnlige Følelse flyver til Himmels med Jule-Englene. Saaledes som du imidlertid i »de hellige tre Konger« har forbundet Fortællingen med den barnlige Tone, er det unægtelig dejligt.« Dette er skrevet til Grundtvig fire år før morgensangene blev til, og som fremhævet af Karen Stougård Hossy har Ingemann her givet opskriften på sine børnesange.⁵²

Også Weyse fik barnetroen ind med modernælken, omend nok med mere eksercits:

...mine Forældre, som og min Bedstefader, vare meget religiøse, og havde fra min Ungdom af ivrigt holdt mig til religiøse Øvelser. Efter daværende Skik maatte jeg læse højt til og fra Bords; Morgen- og Aftenbøn maatte aldrig forsømmes. Hver Søndag Formiddag maatte jeg gaae i Kirke og siden fortælle min Forældre Prædikens Indhold, enten de havde været der selv eller ikke. Snart blev jeg ogsaa selv saa religiøs, at jeg ansaae Gud som min kjærligste Fader, og aldrig undlod at ydmyge mig for ham eller bede ham om Forladelse, naar jeg troede at have gjort Noget imod hans Villie, i Nød og Trængsel at anraabe om hans Bistand, eller takke ham hjerteligt, naar det gik mig vel.⁵³

Selv om der i Weyses fremstilling er en svag, for ham karakteristisk, ironisk undertone, som ligger langt fra Ingemanns, så er det tydeligt, at han også i sin barndom har oplevet en fundamental tillid til forsynet. Musikalsk fik den næring i beskæftigelsen med Schulz' *Religiöse Oden und Lieder*. De var udkommet 1786, og Weyse fortæller, hvad iøvrigt stedfaderens navn på subscriptionslisten i noderne bekræfter, at de fandtes i hans hjem.

Ser man på de enkle, strofiske sange i denne samling, er det ikke vanskeligt at finde lighedspunkter med morgensangene. En melodi som den overvejende trestemmige *Morgenstund har guld i mund* (s. 86) ligger tæt på *Den süsßen Schlaf erbitten wir* (= Her kommer, Jesus, dine små):

In etwas lebhafter Bewegung

Den süs - sen Schlaf er - bit - ten wir, du be - ster Vä - ter! uns von dir

Ideen med små selvstændige basfigurer som modspil til melodien (*Lysets engel*) finder man også hos Schulz:

Lebhaft, doch nicht zu geschwind

Er hö - het die präch - ti - gen Pfor - te der Sie - ge!

Til *I østen stiger solen op* findes der følgende pendant hos Schulz (*Die Morgensterne priesen*):

Mässig

Die Mor - gen - ster - ne priesen im ho - hen Ju - bel - ton

Den dansende 6/8-dels rytme fra *Nu vågne alle Guds fugle* findes hos Schulz i *Verhallt ist schon des Donners Laut*:

Lebhaft

Ver - hallt ist schon des Don - ners Laut, er - frischet Ge - fild und Lust

Lighederne er naturligvis ret vage. De er dog påfaldende nok til, at det er nærliggende at drage den slutning, at Weyse har fundet inspiration i sin bardoms åndelige sange.

I det følgende vil jeg nu knytte et par bemærkninger til hver enkelt morgensang.

Nu ringer alle klokker mod sky, søndagssangen, er ofte blevet sammenlignet med sin pendent i Ingemanns *Morgenpsalmer* fra 1823, der var beregnet for skoleeleverne på Sorø Akademi.

En hellig Morgensol opstaaer,
Med Høitidslands den stille gaaer
henover Sø og Skove.
Op, hver en Sjæl paa hviden Jord,
Som paa den Herre Christus troer,
Stat op, din Gud at love!
Tier, flygter, Jordens Sorger!
Himlens Borger
Fred er givet -
Himmelfred i Jordelivet.

Som påpeget af Knud Bjarne Gjesing søger denne tekst »under rigelig brug af bydeformer« at »arbejde sig op mod en stemning«, som er den selvfølgerige baggrund for *Nu ringer alle klokker*.⁵⁴ Her er det den umiddelbare *glæde*, der gennemsyrrer teksten. Ordet forekommer i alt fem gange, og »den glæde, søndags-solen så«, opstandelsen, understreges af melodien opsving i begyndelsen og slutningen af strofen. Bassens regelmæssigt gentagne rytmiske figur (fjerdedel efterfulgt af en ottendedel), der gengiver klokkerne, understøtter den.

Søndag er opstandelsens dag. Strofe 3 begynder således i Ingemanns original: »For os han vandred i Gruben ned«. Ordbog over Det danske Sprog (VII, sp. 135) meddeler om *grube*, at det betyder *hule*, »oftest m. bitone af uhygge, rædsel«. Derved bliver kontrasten til lyset og glæden jo endnu større end ved det mere almindelige ord *graven*, som gruben hurtigt (af overdrevet hensyn til børnene?) blev mildnet til i sangbøgerne.

Knapt og anskueligt skildres opstandelsen i strofe fem, hvor englen, siddende på gravstenen, udpeger stedet, »hvor Jesus stod op af graven.«

Ingemann udnytter gentagelsen, et folkesangstræk, i flere af sangene. Her er det linien »Det var en søndag morgen skøn/vor Frelser stod op af graven« fra strofe to, der afslutter sangen med omkvædslignende prægnans.

I *Lysets engel* er det »Engelen Sols Sejrsang over Himmelbuen, der skaber Digtets mærkværdige og næsten uforklarlige Skønhed«, siger Hans Brix. Han gør også opmærksom på, at den lange fjerdelinie »giver Rum til at male«, så der f.eks. bliver »Raad til det rige Ord«: himmelglans.⁵⁵

Ved at lade englen kysse barnet i vuggen forbinder Ingemann det himmelskes repræsentant med den hjemlige idyl. I den pompøst skridende melodi i lige takt illustreres englens gang »gennem himmelporte«. Den firstemmige udsættelse, hvor en gående basgang varieres med punkterede figurer (t. 3) og sekstendedelsbevægelse (t. 6), understreger processionspræget. Teksten myldrer med ord, der skal signalere lys, glæde og kærlighed. *Glans* forstærkes ved at Weyse anbringer ordet på højtonen af treklangsbevægelsen i slutningen af første linie.

I *Nu vågne alle Guds fugle små* understreges de flyvende væsners tilstedeværelse med en pastoral, livligt dansende 6/8-dels rytme. Weyse holdt meget af 6/8-dels takten og forstod at variere den. Forskellen fra den tunge klokkerytme i *Nu ringer alle klokker* er her markant. Optakten på højtonen, »nu« i de to første strofer og »os« i tredje, giver indtryk af et pludseligt vågnende morgenlys. De livligt snakkende fugle leder tanken hen på de andersenske eventyr. Den letsævende melodi standser op på en langt udholdt tone i begyndelsen af den fjerde, lange linie (t. 7). Selv om det, i hvert fald i strofe et, tre og fire, er væsentlige stavelser, der understreges på denne måde, så volder tonen ofte vanskeligheder under a capella fællesang. Om denne og et par tilsvarende lange toner i *Nu titte til hinanden* har Jens Peter Larsen bemærket, at de vel er »begrundede i Ønsket om at opnå en regelmæssig Inddeling af Taktforløbet«.⁵⁶

Det er sikkert rigtigt, men Weyse har næppe følt, at disse lange toner var unaturlige. De genfindes i mange af Schulz' sange og i hans egne. Tonerne udfyldes jo af klaverakkompagnementet, som Weyse må have anset for at være uadskilleligt fra sangstemmen, medmindre sangene blev udført flerstemmigt. Asylsangen var – i modsætning den offentlige skoles sang – beregnet på at synges til klaverledsagelse.⁵⁷

Melodiens hendøen ved strofens slutning er af særlig tonemalerisk virkning i strofe to, hvor slutordet på den lille koloratur er »hensu-use«. Teksten spiller som i flere af de andre sange på bibelordet om, at ingen spurv falder til jorden, uden at Gud er med i det. Det overfører Ingemann så på de svage mennesker, de fattige og børnene.

Solen som budbringer er udgangspunktet for *I østen stiger solen op*. Men i modsætning til *Lysets engel* går solen her fra at være lysets tjener over til i sidste strofe at være betegnelse for Jesus selv: »Du soles sol fra Betlehem.«

Den uforlignelige lysskildring i morgensangene fik Georg Brandes til at pege

på de gammelindiske Veda-Hymner til morgenrødens gudinde, Ushas.⁵⁸ I den kristne tradition kunne man pege på Frans af Assisis *Solsang*:

Dit ansigt, intet øje så,
dit navn, hver skabning grunder på,
forklares i en solopgang,
hvor alting foldes ud i sang.

Mange i-ord, »glimt«, »livets abild« m.fl. er med til at skabe lys. Solen bringer »liv og lys og lyst til store og til små« hedder det med virtuøs brug af allitterationer.

I Weyses helt enkle melodi kan man, hvis man ønsker det, se solens opstigen i de to opadgående bevægelser (l. 1 og 3), der krones af den lange højtone i begyndelsen af fjerde linie. Tonearten A-dur bidrager til indtrykket af lys.

Siden indlagde Niels W. Gade strofe et, to og fem som et lyrisk korindslag i *Elverskud*, en stort anlagt ballade for soli, kor og orkester over et folkevisemotiv fra 1854. Også han skildrer solens opstigen i en opadgående bevægelse, men i en bred hymneagtig sats:

Der er den samme bredde og pondus i begyndelsen til den danske nationalsalme *Den signede dag*, som Grundtvig skrev til tusindårsfesten for kristendommen indførelse i 1826. Gades hymne har »en fjern efterklang« af Weyses monumentale melodi til denne salme (Jens Peter Larsen):

Begge disse skildringer af dagslysets komme har en melodisk tyngde, der er beregnet på kraftige voksne stemmer.

Gud ske tak og lov blev som tidligere nævnt skrevet »med særeget Hensyn til Børnene i Asylerne«. Ingemann satte denne bemærkning som fodnote under sangen. Han ønskede at give en skildring af de fattige asylbørns situation med de udearbejdende forældre. Igen benyttes sammenligningen med de værgeløse fugle.

De korte linier, 1, 2 og 4, 5, har ofte udråbsagtig karakter, jfr. begyndelseslinien. Det udnytter Weyse til fanfareagtige melodiske udbrud, der yderligere

understreges af de paukelignende bastoner, der udfylder pauserne efter kortlinjerne.

Tilknytningen til asylerne har ikke hindret sangens udbredelse. Den sidsttilkomne danske børnesalmebog fra 1993 hedder *Gud ske tak og lov* og har sangen som første nummer. Som så ofte er de socialrealistiske strofer, tre og fire, der i dag føles forældede, udeladt.

Morgenstund har guld i mund har et ordsprog som indledningsmotto. Grundtvig digtede siden en morgensalme med samme begyndelse, og dens popularitet har sikkert været med til at hindre Ingemanns i at nå samme udbredelse som de øvrige morgensange. Teksten vurderes ellers højt af flere salmeforskere. Den er ganske vist den mindst anskuelige af sangene, siger Frederik Rønning, »men der vælder en vidunderlig Morgenfriskhed ud af den.«⁵⁹

Det er de samme temaer, som vi tidligere har mødt. Variationer af sammensætninger med morgen-, nemlig: -stund, -sol, -glød, -luft binder stroferne sammen.

En virkningfuld gentagelse er udvidelsen af »fattigst fugl« i strofe et til »fattigst sjæl« i sidste strofe (Hans Brix).

Weyse har understreget det luftige ved at gøre satsen i den lette og sangbare A-dur-melodi trestemmig næsten hele vejen igennem.

Kun den første og sidste af sangene har direkte tilknytning til bestemte ugedage. Medens søndagen som nævnt er opstandelsesdag, så er lørdagen for Ingemann dødens dag. I *Nu titte til hinanden* bæres barnet »op til Gud på Armen«, for Jesus har lovet de små »Guds himmeriges fryd.« Salmen benyttes da også ved børnebegravelser, men det er som morgensang og som dåbssang, at der er blevet slidt mest på den. Indtrykket af sangen er langtfra dystert. Tværtimod er det de nærværende, fortrolige ting, blomster og dyr, som Ingemann spiller på. Fremhæves må den »elskelige« snegl, som digteren selv henviser til i sine erindringer. Den har en pendent i myren hos Frans af Assisi i hans *Solsang*:

Se broder Myre, klog som få,
har alt, hvad han kan slæbe på ..⁶⁰

Igen er det Guds omsorg for børnene der er hovedtemaet. Det er Ingemann givet at kunne forbinde det nære, genkendelige med det overjordiske, uforklarlige, så det bliver anskueligt. Som en voksen puster på et sår, sådan ånder Gud »på øjet, når det græder.« I Weyses melodi understreges blomsternes og fuglenes nikken godmorgen med de mange punkteringer, der forlener melodien med noget livligt og legende. De mange punkteringer i *Nu vågne alle Guds fugle små* og i denne sang

kan være vanskelige at huske. Det har fået udgiverne af *Den danske Koralbog* til at stryge nogen af dem. Det gør sikkert melodierne lettere at huske, men det fratager dem også noget af deres gratie.

I den afsluttende, verdslige forårssang er det storken, den danske nationalfugl, der er hovedperson. Storken har Ingemann også besunget i en yndet børnesang *Stork, stork Langeben*.

Den festlige trækfugl, der nu næsten er forsvundet fra Danmark, er gæsten, der kun bliver, så længe sommeren varer. Den sidder, klapper, flyver og spanker, men først og fremmest bringer den »den fagre tid, jeg ventede så længe.«

Igen et udtryk, som Ingemann bruger flere gange, tredie og sidste gang forstærket til »du fagre tid, jeg elsker så såre.«

Sangen bebuder »skøn Valborgs dag«, den første maj, og »pinseglans med sol over voven.« Hyldesten til naturen og lyset er på linie med morgensangene, glæden og forventningen ligeså.

Nøgleordene »fagre« og »pinseglans« bringes på højtonen i strofens slutfrase. Weyses musik har skovstemning med en klang af valdhorn. Den understreges af melodien i tenoren (t. 5-6), der virker som et fjernt ekko.

Weyses og Ingemanns syn på morgensangene

20/3 1838 skrev Weyse til Ingemann:

Skjøndt jeg Undertegnede C.E.F. Weyse pleier at være temmelig skriveoven i epistolarisk Henseende, kan jeg dog dennegang ikke undlade at takke Dem, mi domine professor! for Deres venskabelige Skrivelse, og at bevidne Dem min Glæde over at De er tilfreds med min Composition af Deres smukke Morgensange. Men jeg kan ogsaa forsikre Dem at jeg har tillavet Melodierne ret con amore, da jeg fandt at De havde været saa særdeles heldig i at udtrykke deri den Barnet særegne Inderlighed og ukunstlede Hjertelighed. Skulde De altsaa fremdeles digte flere Sange af den Art – maaskee Aften- eller Bord-Sange, – da staar Undertegnede atter til Tjeneste.⁶¹

Opfordringen resulterede som bekendt i de *Syv Aftensange*. Weyse var en kyndig litterat, og han plejede at jamre over de sløje tekster, som Det kgl. Teater bød ham til hans musikdramatiske værker. Hans karakteristik af morgensangene er i al sin henkastede korthed velsagtens den fineste vi har af Ingemanns tekster. Det

følgende år skrev han til Ingemann om aftensangene, at »slige smukke Digte componere sig selv. Ergo er det Spørgsmaalet, om det er *mig* der har komponeret dem.«⁶²

Ingemann blev ham ikke svar skyldig. Han havde et nært, ikke-professionelt forhold til musik. Der blev ofte spillet og sunget i præstegården i Torkildstrup. På klaveret stod bl.a. noderne til Schulz' *Høstgildet*. Eftertiden har ganske vist ikke tilkendt Ingemann nogen større sans for musik, men den opfattelse er blevet revideret af Torben Krogh, der har fremdraget et brev til J.P.E. Hartmann, hvori Ingemann ret detaljeret karakteriserer denne komponists melodier til nogle af hans digte.⁶³

Ganske vist har vi ikke Ingemanns tak til Weyse for morgensangsmelodierne, men digteren viste også sin taknemmelighed på en anden måde.

I romanen *Landsbybørnene* fra 1850 indføjede han nogle af de bekendte weyseske karaktertræk i skildringen af en gammel musikprofessor. Et sted lader han professoren spille nogle børnesange, som han har komponeret:

Han spillede nu nogle ganske simple, men uendelig yndige Melodier i en Stil, som uden at være kirkelig eller bestemt religiøs, dog nærmede sig dertil; de havde Noget saa fredeligt, tillidsfuldt og beroligende, som naar et Barn seer sin Fader ind i Øinene eller skjuler sit Ansigt i sin Moders Barm. De var føiede til nogle Sange for Børn, men som Voxne dog ogsaa kunde tilegne sig.⁶⁴

Man kan kun være enig med udgiverne af Weyses breve: denne beskrivelse »giver formodentlig udtryk for Ingemanns syn på morgensangene.«

At stilen nærmer sig til noget kirkeligt skyldes, at de fleste af melodierne (nr. 1-5) har en ret tung firstemmig harmonisering, der nærmer dem til koralen. Men tyngden her afbødes af det melodiske. Melodierne »spadserer« i andante, andantino og moderato-tempi. De mange punkteringer forlener dem med en rytmisk hverve, der ligger fjernt fra tidens og også Weyses egne koralmelodier. Det »fredelige, tillidsfulde og beroligende« ligger i, at melodierne, skønt unikke, bevæger sig inden for et tonesprog, der har været ikke kun Weyse, men også samtiden kendt og kært. På samme måde er det med modulationerne. I alle sangene moduleres der forudsigeligt til halvslutning henimod midten af strofen og derefter tilbage til grundtonearten.

At Weyse, der havde tysk som sit modersmål, suverænt beherskede dansk, viser hans breve. Som hos læreren Schulz er tekstdeklamationen næsten altid forbillig.

Melodiernes genialitet lader sig ikke indfange i ord, og det er forståeligt, at Ingemann må nøjes med at karakterisere dem som »uendelig yndige.«

Om morgensangenes musik har Jens Peter Larsen sagt: »De er præget af en ædel Simpeltid (i dette Ords bedste Forstand), men denne Simpeltid er helt igennem Resultatet af en til det yderste dreven Beherskelse af Satsen, et overordentligt kunstnerisk Mesterskab. Kun de faa udvalgte er det beskaaret med saa fine Midler at skabe saa stor og uforgængelig Kunst.«⁶⁵

Modtagelsen af morgensangene

I september 1837 sendte Ingemann et brev til Christiane v. Rosenørn:

Tillad mig at sende Dem medfølgende Smaasange, som jeg troer vil finde Gjenklang i Deres kjærlig fromme Sind, uagtet de nærmest ere bestemte for Børn; men Børn skulle vi jo dog Alle i en vis Forstand være, og den glade Følelse af Barneforholdet til den store evige Fader veed jeg De kjender og holder fast paa. Naar den Stemning indfinder sig hos mig, føler jeg mig allerlykkeligst, og det kommer mig da for som hiin store Fader saae mildt dertil og betragtede selv Menneskenaturens mindst glædelige Phænomener som store Børnestreger, hvorover han med sin uendelige Kjærlighed slog Streg.⁶⁶

Ingemanns liv havde, siden han mistede sin far som tiårig, ofte været barskt, både på det ydre og det indre plan. Selv det idylliske Sorø, som dog bød ham trygge kår, føltes indimellem kvælende. Den barnetro, som han gennem livets op- og nedture holdt fast på, var således ingeniunde letkøbt.

Brevvekslingen med en væsensbeslægtet, højt begavet ven som Christiane v. Rosenørn var ham til stor opmuntring. Hun svarede ham i slutningen af samme måned og skrev bl.a.:

Veed De ogsaa hvilken der er mig den kjæreste af Deres deilige Morgensange, som jeg allerede var ret fortrolig med, inden jeg modtog dem af Deres Haand. Det er den som i Tankerne stiller mig hen paa Rigi, hvor De nok veed jeg saa inderlig gjerne *hører* Solen opgaae. Jeg længes efter man skulde faae Melodier til alle disse skjønne barnlige Sange. Jeg skulde da ret indøve dem paa Harpen ...⁶⁷

Morgensang paa Rigi fra Ingemanns Italiensrejse 1818 er en forløber for *Lysets engel*:

Han favner Himmel
Og Hav og Jord
I Flammekappen
Af Straaleflor.

I et brev fra Christiane v. Rosenørn til Lucie Ingemann fra januar 1840 møder vi i et glimt fællessangen i en af de institutioner, som morgensangene var beregnet på: »Og saa troer jeg at det vil glæde Dig at høre hvor godt Børnene husker Ingemanns smukke Sange. – I Dag sang de hans deilige Julesang for Børn, som gik godt under Boiesens Anførsel.«⁶⁸

Af de trykte og utrykte breve fremgår det, at Ingemann skulle besøge asylet i Sølvgade i pinsen 1842 og selv høre børnene synge hans sange. Men Lucie Ingemann var skrøbelig og ikke »transportabel«, så besøget blev næppe til noget. I 1845 var han i København og kan da have besøgt asylet. Fra P.O. Boisen fik han i 1849 følgende hjertelige brev:

Som jeg har gjort det før *mundtlig* i Børnenes Navn her paa Skolen, saaledes føler jeg ogsaa Trang til nu [...] at udtale min hjertelige Tak for Alt, hvad De er for os, med det inderlige Ønske, at Vorherre vil bevare Dem *længe* til Velsignelse for Danmark og til Gavn og Glæde for os Alle, Store og Smaa, som nynne efter (hver Fugl med sit Næb) paa *Tonen*, som er kommet fra Hjertet, og maa trænge igjennem til alle danske Hjerter – den *folkelige Tone*, som gjør saa godt for al Vee og Værk!⁶⁹

Morgensangene begyndte deres sejrsgang ud i landets skoler. Weyse selv kunne i sit ovenfor citerede takkebrev fra marts 1838 berette, at »Sangene blive flittigt sjungne baade af Unge og Gamle. I de Skoler hvor Musiklærer Borchhorst u[nder]viser Børnene i Sang, som i Vaisenhuus- og Nyboders-Skolen, synge Børnene dem fiirstemmigt.«⁷⁰

Carl Joachim Borchhorst bragte allerede i sit sanghefte 1838 *I østen stiger solen op* i en fiirstemmig udgave. Han opfordrede Weyse til at komponere flere sange for børn, og det første af flere planlagte hefter nåede at udkomme i 1841. Om Weyses sange til skolebrug har Nils Schiørring sagt: »Disse sene sange viser, at der var noget uoprindeligt i Weyses udtryksform, som aldrig forlod ham; tværtimod skabte han ved slutningen af sit liv værker, der var fuldt så værdifulde, som værkerne fra de unge år.«⁷¹

Morgensangene blev omtalt i *Berlingske Tidende* 16/9 1837:

Til Fordeel for Asylerne er i denne Tid udkommet og faaes i alle Byens Boglader for 1. Mk.: *Morgensange for Børn*, af Prof. B.S. Ingemann. At et saa skjønt Foretagende, som Indretningen af Asylter, hvor den kommende Slægt i sin Fremblomstren skal bevares for Forkuelse og fordærvelige Indtryk og den første Spire lægges til dens Moralitet, maatte vinde Fremgang og finde Deeltagelse hos alle Danske, var Noget, man kunde forudsee; men et saa heldigt Resultat, som det, Oprettelsen af de kjøbenhavnske Asylter har opnaaet, havde man neppe haabet. Alle Classer have bidraget deres Skjærv dertil, ogsaa Digterne, og at Æmnet maatte være af en høi Betydning, der kunde begeistre Digteren, viser nærværende lille Digtsamling. Den samme barnlige, rene Aand, vi saa ofte have beundret hos Ingemann, fremlyser ogsaa her, og i følgende trede Vers har han tolket Asylernes Velgjørere Smaabørnenes Tak.⁷²

Artiklen afsluttes med de tre sidste strofer af *Gud ske tak og lov*.

Afslutning

Til slut vil jeg gengive tre vidt forskellige vidnesbyrd om morgensangene fra vores århundrede.

Det første stammer fra forfatteren *Tove Ditlevsens* erindringer. Hun var født i den allerfattigste del af København i et småårshjem uden nogen form for åndelig ballast:

Jeg gaar i anden klasse, og jeg vil skrive salmer, for de er det smukkeste, jeg ved. På min første skoledag sang vi: Gud ske tak og lov, vi så dejligt sov – og da vi kom til »nu som fuglen frisk, rask som havets fisk, morgensolen skinner gennem ruden«, blev jeg så lykkelig og bevæget, at jeg brast i gråd, hvorpå alle børnene lo ...⁷³

I 1989, Ingemanns 200-års fødselsdag, blev der udsendt en antologi af Ingemanns digte. I forordet karakteriserer udgiveren, forfatteren *Dan Turèll*, morgen- og aftensangene, »dette Himmelbjerg i dansk litteratur«, således: »Disse sange er enestående – magiske, mirakuløse, visionære, sophisticatede, primitive, bevidstheds-udvidende og barnlige – på én gang«.

Han viser, hvorledes Ingemann bevidst valgte »sangfuglens holdning«, og så fortæller han følgende erindring fra sin egen barndom:

Jeg var ca. ti år gammel og elev på Bakkegårdsskolen i Vangede. Hver morgen blev der – som skik var i Folkeskolen dengang – sunget fællessang i aulaen. En morgen havde inspektøren valgt *Lysets Engel gaaer med Glands*.

Da jeg hørte det første vers:

*Lysets Engel gaaer med Glands
Gjennem Himmelporte.
For Guds Engels Straalekrands
Flygter alle Nattens Skygger sorte ...*

- bevimede jeg, for første gang i mit liv. Jeg faldt sammen og blev båret ind i et klasseværelse, hvor jeg vågnede nogle minutter senere, stadig mumlende – sagde de – om Lysets Engel.«⁷⁴

Det sidste eksempel er selvoplevet. I 1989 mødte jeg en 94-årig dame, *Elisabeth Aspel*. På hendes opfordring havde Folkeuniversitetscentret Skærum Mølle i Vestjylland taget initiativ til et arrangement, »Ingemann i ord og toner«, som jeg blev bedt om at forestå. I en efterfølgende samtale med fru Aspel fortalte hun om sit lange liv som lærerkone og landsbyorganist i den nærliggende landsby, Råsted. Hun var kommet dertil fra Sjælland i 1924, og overgangen til det barske Vestjylland havde ikke været let. Hun fik da for vane at gå med sin mand til skolebørnenes morgensang. Hun genkaldte sig, hvorledes generation efter generation af børn havde taget Ingemann og Weyses »forunderlige« morgensange til sig, og den glæde og berigelse sangene havde givet børnene og hende selv. Hendes fortælling blev på ny en bekræftelse af, hvad morgensangene har betydet og – med avisbilledet af dagens børn in mente – åbenbart stadig kan komme til at betyde.

Morgensange for Børn

af

B. C. Ingemann.

Kjöbenhavn 1857.

Trykt hos Andreas Seidelin,
Bof- og Universitets-Bogtrykker.

1.

Nu ringer alle Klokker mod Sky;
Det kimer i sjerne Riger.
Hver Søndag Morgen heit paamy
Stor Glæde mod Himlen sigter.

Det toner med Lov og Priis og Den
Fra Jord mod Paradiisshaven:
Det var en Søndag Morgen Høn
Vor Frelser stod op af Graven.

For os han vandred i Gruben ned;
Han gif til de Dødes Rige.
Til Livet med stor Herlighed
Han vilde for os opftige.

Al Verdens Glæde begravet laae;
Nu frydes vi alle Dage:
Den Glæde, Søndagsolen saae,
Den har i Verden ei Rage.

4

Der sad en Engel paa Gravens Steen
 Blandt Lillier i Urtehaven;
 Han peged med sin Palmegreen
 Hoor Jesus stod op af Graven.

Dg der blev Glæde paa Jorberig,
 Liig Glæden i Engles Himmel:
 Livsfongen løfter op med sig
 Til Livet sin Børnevimmel.

Guds Børn skal holde med Engle Bøn
 Med Jubel i Paradiishaven:
 Det var en Søndag Morgen skøn
 Vor Frelser stod op af Graven.

5

2.

Lysets Engel gaar med Glands
 Gjennem Himmelporte,
 For Guds Engels Straalekrands
 Flygter alle Natens Skygger sorte.

Sol gaar over Verden ud
 Med Guds Lys i Die:
 Seer! Vor Herres Sendebud
 Gaar paa gyldne Skyer i det Høie.

Englen spreder over Jord
 Glandsen fra Guds Himmel;
 I sin Kaabes Straaleflor
 Favner han Alverdens glade Drimmel.

Sol seer ind i Slot og Braa,
 Seer paa Drot og Rigger,
 Seer til Store, seer til Smaa,
 Kysker Barnet, som i Buggen ligger.

6

Ds han ogsaa farve vil
 Englen i det Høie;
 Ds han ogsaa smiler til
 Englen med Guds Himmelglands i Die.

Ds har og Vor Herre kjær:
 Ingen Sjæl han glemmer;
 I hvert Solglimt Gud er nær
 Dg vor glade Morgensang fornemmer.

7

3.

Lu vaagne alle Guds Fugle smaa,
 De flyve fra Kæden og slunge;
 De prise Vor Herre saa godt de formaar:
 De takke for Livet og Lyset med sløitende Lunge.

Nu quibdrer Svalen paa Kirketag,
 Dg Spurven ved Mennessers Huse;
 De syng: Godmorgen! de syng: Goddag!
 De syng: Gudsfred! Gud see Lov! og i Luften hense.

Smaafluglens Sang Vor Herre forstaaer;
 Han hender hver Sjæl i sit Rige;
 De Fattiges Lovsang han ikke forstaaer;
 Han seer, hvad de maallose Stabninger alle vil sige.

Ds seer Du ogsaa, Du høie Gud!
 Du horer vor Røst i din Himmel;
 Naar Fuglene slagre af Kæderne ud,
 Du horer Smaabørnens Priis i din jublende Drimmel.

8

4.

Såften stiger Solen op:
Den spredter Guld paa Sky,
Gaaer over Hav og Hjergetop,
Gaaer over Land og By.

Den kommer fra den fagre Kyft,
Hvor Paradisflet laaer;
Den bringer Lys og Liv og Lyft
Til Store og til Smaa.

Den hilfer os endnu saa smukt
Fra Edens Morgenrød,
Hvor Træet stod med evig Frugt,
Hvor Livets Væb udblev.

Den hilfer os fra Livets Hjem,
Hvor stærkt Guds Lys oprandt
Med Stjernen over Bethlehem,
Som Drens Bise fandt.

9

Dg med Guds Sol udgaaer fra Dst
En himmelft Glæde paa Jord,
Et Glimt fra Paradisflets Kyft,
Hvor Livets Væb groer.

Dg alle Stjerner neie sig,
Hvor Drens Sol gaaer frem:
Den synes dem hiin Stjerne liig,
Der stod ved Bethlehem.

Du Solens Sol fra Bethlehem!
Hav Læ og Lov og Priis
For hvert et Glimt fra Lysets Hjem
Dg fra dit Paradis!

10

5*).

Gud stee Læ og Lov!
Vi saa deiligst sov:
Barnet laae med varme Kind paa Puden.
Nu som Fuglen frist!
Kall som Havets Fisk!
Morgenfolen titter gjennem Ruben.

Med hiin Glæde fra Sky
Kom der Lys i By,
Kom der Glimt af Sol i alle Sjæle.
Alle Haner goel,
Hilfede glad Guds Sol,
Alle vævre Tunger sinaa sit Mæle.

Fattig Mand fuldskraft
Gaaer nu til sit Værk;
Kall hver Haand sig rører nu med Glæde.
Fattig Kone maa
Til sin Dont udgaae,
At de Smaa skal ei for Brodet gæde.

*) Med færetget Henfyn til Børnene i Møllerne.

11

Fader gif sin Vei;
Moder see vi ei;
Dog i Nød vi sidde ei tilbage.
Arnenes Lid er slukt;
Hjemmets Dør er lukket;
Gud dog serger for os alle Dage.

Ei den mindste Muus
Savner Læg og Huus;
Fattigst Spurveunge har sin Rede.
Ei den mindste Fugl
Savner Ly og Skjul;
Vi skal heller ei om Fæstede lede.

Lyftig Hanen goel,
Hilfede glad Guds Sol;
For hver Sjæl er Lys og Lyft oprundet.
Nu, som Fuglen frist!
Kall som Havets Fisk!
Vi har Kærligheds-Mølet fundet.

12

6.

Morgenstund har Guld i Mund:
Morgenfol Guds Rigdoms Væld oplukker;
Glad i gylne Morgenstund
Fattigst Fugl i Straalehavet dukker.

Morgengløb gjør Kinden rød;
Morgenluft Guds Sundhedsbrænd omsufser:
Livets Væld i Morgengløb
Strømmer ud igjennem Himmelsluser.

Op i friTe Morgenstund!
Fryd dig, Sjæl, som Fuglen i det Høie!
Fattigst Sjæl er rrig og sund
Med Guds rige Hellighed for Die.

13

7.

Nu titte til hinanden de favre Blomster smaa;
De muntre Fugle kalde paa hverandre;
Nu alle Jordens Børn deres Dine opflaae;
Nu Eneflen med Huus paa Ryg vil vandre.

Den fjære Gud og Staber den mindste Dm er nær:
Han foder Fugl og Markens Lille klæder;
Dog Menneftenes Børn har han allermeest kjær:
Gud aander paa Diet, naar det græder.

Guds Sen var selv et Barn, og paa Krybbeftraa han
laae;
Hans Bugge stod paa Jord foruden Gjænge.
Guds Himmeriges Fryd har han lovet de Smaa
Dg Blomster fra Paradiesets Enge.

Guds Sen har os saa kjær; han er Børnedenne stor;
Han bærer Børnet op til Gud paa Armen;
Han Storm og Hav betvang, da han vandved paa
Jord;

Men Børnene leged ham ved Barmen.

14

O Du, som os velsigned og tog i Favn de Smaa,
En Morgen see vi Dig i Paradiset!
Du lærte os til Gud vore Dine opflaae —
Ervindeligt være Du looprisset!

15

Føraarsfang.

Storken sidder paa Bondens Dag;
Han ser over Mark og Enge.
Det bliver saa deilig en Føraarsdag;
Nu kommer den favre Tid, jeg ventede saalænge.

Storken klapper paa Bondens Dag,
Dg Gjengen kuller i Stoven.
Med Mailov nu kommer Høen Valborgs Dag*);
Nu stiger der Pindseglænds med Sol over Boven.

Storken flyver fra Bondens Dag;
Han spanker i grønne Enge.
Han kommer som Gjest til Høen Valborgs Dag;
Han bringer den favre Tid, jeg ventede saalænge.

Storken flyver til Høsten bort;
Han kommer igjen ad Aare.
Du Sommerens Gjest! dvæl ikke for fort!
Velkommen du favre Tid, jeg elsker saa saare!

*) s. d. 18te Mal.

OTTE MELODIER
af
R. S. Ingemanns
Morgensange for Børn
Accompagnement of Piano-forte
componeret
af
C. E. F. WEYSE.
Kjøbenhavn
1837.

Sæltes hos C. A. Reitzel for 32. Albd.   W. B. Frøstens Bogtrykkeri, Cateygaards N. 2.

Andante   No. 1

Nu ringet al- le Klokker med Skyldet kl- mer i Sjer- no Ri- ger. Hver
Søn- dig Mor- gen høit paa- ny stor Glæ- de med Him- len til- ger.

Andante   No. 2

Ly- set og En- gel gaar med Glæde gjennem Him- mel per- ty. For Guds Engle
Stær- kende flygter al- le Nat- tens Skygger her- le.

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
KØBENHAVN

Faksimile efter eksemplar i Det Kgl. Bibliotek.

2 *Andantina* *No. 3*

Nu vaagne al... le Guds Fug... le smæde flyve fra Be... den og sju... ge, de ynd... l... se saa
 godt de fer... maerke tak... ke for Li... vet og Lyset... med flid... tunde Ten... ge...

Andante *No. 4*

I O... sten sti... ger So... len op... den spe... der Guld... paa Sky, gaar
 I... ver Hav og Bj... er... ge... top... gaar... ver Land og By.

Andante *No. 5*

Gud sker Tak og Lov! Vi sandt... ligt hørl... Børnet læse med varme Klud paa Pu... den.
 Nu som Fug... len Frisk! Rank samla... vels Fisk! Morgens... len til ter... gjen... som Hu... den.

Moderato *No. 6*

Mor... gen... stundbar Guld i Mund... Morgen... sol Guds Rig... dem... Veld op... tak her!
 Al... tid i syld... ne Mor... gen... stund... ful... tigal... Fagl... Siga... le... kn... vet... Huk... kom...

4 *Moderato* *N° 7*

Nu titte til hin...dre de fagre Blomster smaa de mun...tre Pug...le kalde paa hver
...dre. alle Jordens Blomster Oj...ne op...slaa sig nu Saegten med Huggespil vil
Andantino *N° 8*

Sig...ken sid...der paa Haa...dens Tag, han seer o...ver Mark og En...ge. Det vil...ver man det lig...en
For...aarsdag, nu kommer den fav...re Tid, jeg ventte man liden...de.

NOTER

1. I den engelske udgave af denne artikel (Music in Copenhagen, Kbh. 1996, s. 83-90) findes morgensangene oversat til engelsk ved James Manley. Følgende morgensange har tidligere været tilgængelige i engelsk oversættelse: Nr. 1, Now bells are ringing far and wide og nr. 7, The flowers now awaken (P.C. Paulsen) i Hymnal for Church and Home, 4. udg. 1942. Nr. 4, The sun is rising in the east (J.C. Aaberg) i A World of Song, Iowa 1958. De to sidstnævnte også i Songs from Denmark, 1992. Nr. 8, See the stork on the farmer's roof (Arne Pedersen) i Favourite Songs of Denmark, 1992. For hjælp takker jeg Peter Balslev Clausen.
2. Galster 1927, 108.
3. Hossy 1986, 629. Om de udenlandske asylers forhold, s. 634.
4. Rosendal 1915,103.
5. Breve fra I.C. v. Rosenørn til Lucie Ingemann, Ny kgl. Saml. 3826. Brevene her er daterede Kbh. 30/12 1839 og 28/1 1840.
6. Melodien er »Den gl. danske Folkevisen om Tovelille«. Sange til Skolebrug udgivne af A.P. Breggreen, 1ste Samling for tre og fire eensartede Stemmer, Kbh. 1844, s. 24.
7. Rosendal 1915, 47.
8. Rosendal 1915, 57.
9. Kbh. 28/1 1840, note 5.
10. Kbh. 30/12 1839, note 5.
11. Kbh. 28/2 1842, Heise 1881, 30.
12. Pontoppidan 1892, 43.
13. Barfod 1924, 67.
14. Se f.eks. Pontoppidan 1898, 36, og Boisen 1862, 6.
15. Rosendal 1915, 84.
16. Fabritius-Riis-Kornerup 1973, 168. Det fremgår af dette værk, at Chr. VIII havde Ingemann som middagsgæst, ligesom kongen flittigt læste de historiske romaner.
17. Heise 1879, 160.
18. Ingemann 1864,120.
19. Heise 1879,162.
20. Heise 1879 189.
21. Galster 1921,109.
22. Rosen 1881,22. Hele sangen findes i B.S. Ingemann: Folkedands-Viser og Blandede Digte,1842, s. 163.
23. Ingemann 1848.
24. Rørdam 1891,87.
25. Marcus 1965,262. Marie Rørdam (1834-1915), datter af Carsten Hauch, gift med Thomas Skat Rørdam. Om Peter Heise, se Hetsch 1930, 61.
26. Galster, 1927, 108.
27. Billeskov Jansen 1958, 351. Lunn-Reitzel-Nielsen 1964 II, 122.
28. Rørdam 1891, 88.
29. Rosendal 1915, 84.
30. DBL/2, XX, 32.
31. Barfod 1884, 17.
32. Galster 1927, 108.
33. Rørdam 1891, 95.
34. Galster 1927, 110.
35. Holst 1984, 359.
36. Lunn-Reitzel-Nielsen 1964, II, 120.
37. Breggreen 1876, 98. Lunn-Reitzel-Nielsen 1964, II, 91 og 121.
38. Ifl. Weyses breve var bekendtskabet med f.eks. Thomas Thaarup og C.F. Boye ganske overfladisk. Til Adam Oehlschläger havde han i en periode et lidt nærmere forhold.
39. Lunn-Reitzel-Nielsen 1964, I, 115-16.
40. Ibid., I, 109.

41. Ibid., I, 110.
42. Ibid., I, s. 111.
43. Note 5. For hjælp med tydningen takker jeg Louise Arnheim.
44. Berggreen 1876, 12.
45. Ibid., 33.
46. Lunn-Reitzel-Nielsen, 1964 I, 28.
47. Ibid., I, 29.
48. Fich 1909, 102.
49. Ibid., 129.
50. For henvisning til Berggreen 1836 takker jeg Henrik Glahn.
51. Ingemann 1862, 68.
52. Hossy, 632.
53. Berggreen 1876, 20.
54. Ingemann 1989, 43.
55. Brix 1912, 95. Balslev-Clausen 1989,36 mener at solenglen i morgensangene er ærkeenglen Uriel, som Ingemann nævner i sit digt Morgensang paa Rigi fra Italiensrejsen 1818. Navnet Uriel betyder »Guds ild« eller »Guds flamme«.
56. Larsen 1942, 39.
57. Hossy1986, 632.
58. Brandes 1899, 460.
59. Rønning 1927, 263.
60. Tillæg til Den Danske Salmebog, 1994, nr. 755, oversat af Johannes Jørgensen og Johannes Johansen.
61. Lunn-Reitzel-Nielsen 1964 I, 108.
62. Ibid., I, 116.
63. Krogh 1955, 125. For henvisning til Ingemanns brev til J.P.E. Hartmann takker jeg Inger Sørensen.
64. Citeret efter Lunn-Reitzel-Nielsen 1964, II, 121.
65. Larsen 1942, 39.
66. Heise 1881, 1.
67. Ibid., 3.
68. 28/1 1840, note 5.
69. Heise 1879, 452.
70. Lunn-Reitzel-Nielsen 1964, I, 109.
71. Schiørring 1977/78, 2, 178.
72. Ingemann 1945, 55.
73. Ditlevsen, 29.
74. Turèll, 15.